

Weg met opvoedingsadvies? Laten we het kind niet met het badwater weggooien

Ja, kinderen opvoeden is niet eenvoudig, schrijven Bart Soenens en Maarten Vansteenkiste. Maar toch kun je enkele universele principes formuleren.

De Standaard, maandag 24 april 2023 om 3.25 uur

Chinese kinderen zijn geen Belgische kinderen, maar toch op zijn minst een beetje.

Naar aanleiding van een [artikel](#) waarin vraagtekens werden geplaatst bij de time-out als opvoedingsstrategie, trok Philippe Noens het nut van elke vorm van opvoedingsadvies in twijfel ([DS 22 april](#)). Zijn opiniestuk getuigt van een verregaand opvoedingsrelativisme, het idee dat het onmogelijk zou zijn om uitspraken te doen over wat goed of minder goed opvoeden is. Opvoeden zou dermate complex zijn dat er zich geen algemene wetmatigheden in voordoen. Wat werkt in het ene gezin zou contraproductief zijn in een ander gezin. Met die visie kun je opvoedingsadvies inderdaad maar beter laten voor wat het is en alles overlaten aan de intuïtie van ouders.

Opvoedingsrelativisme zou gerechtvaardigd zijn als het onderzoek over opvoeding in de kinderschoenen stond en nauwelijks betrouwbare gegevens opleverde. Dat is niet het geval. Er bestaat een sterke onderzoekstraditie over het thema opvoeding, waarin geavanceerde designs worden gebruikt zoals longitudinale opvolging, dagboekstudies, en observaties van hoe ouder en kind met elkaar omgaan. Het is te gemakkelijk om dit onderzoek af te serveren met één boutade ('wetenschappelijke zekerheid over opvoedingskwesaties is een utopie').

Uit dit onderzoek is consensus gegroeid over enkele algemene principes. Als ouders warmte en steun bieden op moeilijke momenten, duidelijke verwachtingen stellen en rekening houden met het perspectief van het kind, dan blijkt dit bevorderlijk voor de mentale gezondheid en zelfontplooiing van kinderen. Kinderen ervaren op dat moment sterke verbondenheid met hun ouders, maar ook vertrouwen in hun competentie om verwachtingen waar te maken, en ruimte voor autonomie en authenticiteit.

Culturele verschillen

Deze ervaringen van verbondenheid, competentie, autonomie noemen wij soms metaforisch de ‘vitamines voor groei’. Het zijn onontbeerlijke ervaringen om veerkrachtig in het leven te staan. Omgekeerd is dwingende, chaotische of afwijzende opvoeding voorspellend voor (ernstige) problemen bij kinderen. Opvoeding is geen eenrichtingsverkeer. Gedragsproblemen bij het kind kunnen ook meer kil en dwingend opvoeden ontlokken.

Betekent dit dat de kwaliteit van opvoeding een perfecte voorspeller is van de ontwikkeling van kinderen? Natuurlijk niet. We spreken hier, net zoals bij elk ander psychologisch - fenomeen, over gemiddelde verbanden. Er zijn altijd uitzonderingen, maar dat is geen reden om een consistente trend overboord te gooien. Laten we even de vergelijking maken met voeding. Ook in wetenschappelijk onderzoek over voeding is er consensus dat sommige voedingsstoffen gezonder zijn dan andere. We schuiven toch ook niet al onze kennis over voeding van tafel omdat sommige mensen die levenslang veel junkfood consumeren toch relatief gezond oud worden?

Naast deze gemiddelde trends is er ruimte voor nuance. Er blijken gradaties te bestaan in de mate waarin kinderen de vruchten plukken van een ‘vitamine’-ondersteunende opvoeding of, omgekeerd, lijden onder een meer ondermijnende opvoeding. Net zoals het effect van voeding op gezondheid afhangt van diverse lichamelijke parameters, doen er zich bij opvoeding complexe interacties voor met de persoonlijkheid van het kind en de context waarin het opgroeit. Bij meer besluiteloze kinderen heeft het aanbieden van keuzes een minder uitgesproken motiverend effect dan bij besluitvaardige kinderen. Ook cultuur speelt een rol. Terwijl Belgische adolescenten het ronduit ontoelaatbaar vinden als ouders hen schuldgevoel aanpraten, vinden Chinese adolescenten dat schuldinductie dwingend is maar hen ook duidelijkheid biedt over de waarden van hun ouders. Er zijn dus gradaties, maar die zijn niet eindeloos: zelfs besluiteloze kinderen zijn meer gemotiveerd wanneer ze keuzes krijgen. Zelfs de Chinese adolescenten gedijen beter bij een ronduit autonomie-ondersteunende dan bij een schuld-inducerende aanpak.

Slaatje of hutsepot

Onze stelling is dat enkele opvoedingsprincipes tamelijk universeel zijn. Maar de theorie staat soms veraf van de weerbarstige realiteit. De zaken worden ingewikkelder in het geval concrete opvoedingspraktijken. Ook hier is de analogie met voeding zinvol. Hoewel we het er in grote lijnen over eens zijn dat groenten en fruit gezonder zijn dan vet- en suikerrijke voeding, bestaat er discussie over specifieke vormen van voeding. Is één glas wijn per dag nu goed of slecht? Dit zijn complexere vragen omdat het gaat om een combinatie van ingrediënten. Hetzelfde is het geval bij de vraag over de ouderlijke time-out. De time-out is een gemengde zegen: het heeft het voordeel van de structuur en duidelijkheid (en kan in zekere zin competentie bevorderen), maar is ook wel dwingend van aard (weinig autonomie) en creëert letterlijk afstand tussen ouder en kind (weinig verbondenheid). Er zijn bovendien

ouderlijke tussenkomsten die sterker tegemoetkomen aan de vitaminen voor groei, zoals het voorzien van een logisch gevolg. Bij herhaaldelijke overtredingen van een regel, zoals netjes eten, kun je je kind opdragen om te helpen bij het opruimen.

Dit brengt ons bij de vraag wat we precies bedoelen met opvoedingsadvies. Als dit betekent dat we ouders kant-en-klare recepten aanbieden voor elke opvoedingskwestie, dan is dit haalbaar noch wenselijk. Maar we kunnen aan ouders ook enkele algemene principes meegeven die ze zelf vorm kunnen geven op een manier die goed bij hen past. Zo scherp je hun intuïtie aan om de kans op kwaliteitsvol opvoeden te verhogen. We keren nog één keer terug naar de vergelijking met voeding. Er bestaan veel mogelijke gerechten boordevol groenten. Het maakt voor je gezondheid niet zoveel uit of je nu vooral liefhebber bent van slaatjes, hutsepot of moussaka. Ouders kunnen altijd hun persoonlijke voorkeuren en de context mee laten spelen.

Tot slot: klopt het wel dat ouders overdonderd worden door opvoedingsadvies? Sommige ouders hebben inderdaad dit gevoel en zij ergeren zich wellicht aan al die ongevraagde informatie. De tips doen hen misschien zelfs twijfelen. Andere ouders zijn dan weer vragende partij voor meer advies, getuige de vele vragen bij instanties zoals Huizen van het Kind. Zij vinden dat er te weinig onderbouwde informatie is. Met een doorgedreven opvoedingsrelativisme laten we deze ouders in de kou staan. Laten we het kind niet met het badwater weggooien.